

26.66x34.14	1/3	16	עמוד	השבוע -	ישראל היום!	24/11/2023	88352020-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790							

ההיסטוריה הכאילו-סודית של עידוד הגירה מעזה נטעאל בנדל

נטעאל בנדל

הגירה, גירוש ומה שביניהם

מאמרם של רם בן ברק ודני דנון בדבר ההגירה מרצון של תושבי רצועת עזה עורר הדים וביקורת, אבל יוזמות דומות כבר עלו לא פעם בהיסטוריה של מדינת ישראל - ולא רק מצד הימין הקיצוני • התוכניות לעידוד עזיבת פלשתינים את גבולות הארץ - ובהן אחת של נתניהו, שבמסגרתה פנה המוסד למצרים, לקטאר ולירדן - כיוונו לכך שיעשו זאת מתוך הבנה כי מדובר במהלך שייטיב עימם • אבל כשמדובר בפליטים שעושים זאת מתוך מצוקה, ההיבט המשפטי הבינלאומי הופך מורכב הרבה יותר

1 שנת 2019 טס רה"מ בנימין נתניהו לאוקראינה, ובדרך סיפר אחד מאנשיו לכתבים שהיו במטוס על יוזמה של טרנסספר בהסכמה לתושבי רצון-עת עזה. היוזמה, שדבר קיומה מתפרסם כאן לראשונה, נולדה לאחר שבפני נתניהו הונחה חוות דעת מפתיעה במיוחד של השב"כ, שבה המלצה לעידוד הגירה של צעירים עותים מהרצועה לקטאר. גורם ביטחוני בכיר סיפר השבוע ל"ישראל היום" כי נתניהו הורה למל"ל (המועצה לביטחון לאומי) להכין עבודת מטה בנושא, ולפנות למדינות יעד שאליהן יוכלו העותים לעבור. לפי אותו הגורם, המוסד פנה לשלוש מדינות - מצרים, ירדן וקטאר - והצעה עבורן היתה: מתן אפשרות הגירה לתקופת זמן של לא פחות משלוש שנים, תוך הבטחה ישראלית כי תישמר לעותים זכות החזרה לרצועה, כך שלמעשה המהלך לא ייחשב הגי-רה, אלא שהייה. בעבודת מטה של המל"ל העדיפו כי מדינות היעד יהיו ירדן ומצרים, מפני שהמעבר אליהן הוא יבשתי. מאחר שהשב"כ העדיף דווקא את קטאר, נבנתה תוכנית לבניית שדה תעופה קטן בסמוך לעזה, שאליו יגיעו "שאטלים" מהרצועה. לחלופין, הוצעו טיסות שייצאו משרדה התעופה רמון, שנפתח באותה השנה, מאחר שמסיבות ביטחוניות נתב"ג לא עמד על הפרק. הירדנים פסלו את ההצעה על הסף, והשיה איתם לא התקדם. המצרים הראו בתחילה נכונות, אך כשהתוכנית קרמה עור וגידים - הם הטילו אגרות מעבר עם תעריף גבוה במיוחד, והיה ברור שהדבר נועד לטרפד את העניין.

26.9x32.68	2/3	17 עמוד	השבוע - ישראל היום!	24/11/2023	88352022-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

גם אם ירצו בכך, לרבים מהם לא יהיה לאן לחזור. תושבי צפון הרצועה עוזבים דרומה צילומים: אי.פי.אי

משה דיין, 1970: "5,000-6,000 מהנוער הזה (ברצועת עזה) נוסע, בתקווה שלא נראה אותם בחזרה. זו הגירה חשובה ביותר. להיפטר מהם - כי רצועת עזה היא מקום שצריכים להוציא ממנו אנשים"

צילום: אי.פי

הרצל, 1895: "את הקרקעות הפרטיות הנמסרות לנו, עלינו להוציא לאט-לאט מידי בעליהן. את האוכלוסין העניים (הערבים) משתדלים אנו להעביר בלי רעש אל מחוץ לגבול. הוצאת העניים מעדינות ובזהירות"

רילוקיישן", כתבו השניים. "חברי הקהילה הבינלאומית יכולים לשתף פעולה כדי לספק חבילות תמיכה כלכלית ליות חד-פעמיות לעזתים המעוניינים לעבור, כדי לסייע בעלויות ההעברה וכדי להקל את ההתאקלמות של הפליטים בקהילות החדשות שלהם".
בן ברק כותב במאמר כי אוסטריה, שבדיה וגרמניה קלטו המוני פליטים מבוסניה בתקופת מלחמת יוגוסלביה, וגם מאות אלפי פליטים סורים (בגרמניה). לא רק המאמר הציף את הדיון בנושא, אלא גם הצהרתו של השר הראשון של סקוטלנד, המזהר יוסף, כי יפעל לקלוט במדינתו פליטים מעזה. יוסף אמר זאת כשמשפחתה של אשתו, ילידת עזה, היתה תקועה ברצועה, והוא פעל לחילצה. גם הולנד, שהבחירות בה ייערכו השבוע, הצהירה כי החלה להאיץ את האישורים לעזתים שביקשו להגר לשטחה במסגרת איחוד משפחות.

מתן הזדמנויות כלכליות

רעיון הטרנספר ועידוד ההגירה נתפס כמקובל על התנועה הציונית בתחילת הדרך. החל מהרצל, שכתב ביומנו ב-1895: "את הקרקעות הפרטיות בחבלי הארץ הנמסרים לנו, עלינו להוציא לאט-לאט מידי בעליהן. את האוכלוסין העניים (הערבים; נ"ב) משתדלים אנו להעביר בלי רעש אל מחוץ לגבול. הוצאת העניים ממדינתנו צריכה להיעשות בעדינות ובזהירות".
הרעיון התקבל בעיקר בקרב השמאל הישראלי ותנועת העבודה. על הצעת הטרנספר של ועדת פיל ב-1937 כתב בן-גוריון: "קשה למצוא איזה נימוק פוליטי או מוסרי נגד העברת אותם הערבים משטח העומד תחת שלטון יהודי לשטח שיעמוד תחת שלטון ערבי". וברל כצנלסון הצטרף: "מצפוני שקט בזה לגמרי". כך גם חיים ויצמן

לדברי הגורם, הם חששו כי הגירת עזתים למצרים עלולה לחזק את "האחים המוסלמים" במדינתם. השיחות עם קטאר הגיעו לשלב המתקדם ביותר, אך בסופן הם נסוגו. בכמה דיונים שנערכו בנושא בקבינט, השרה לשעבר איילת שקד דרשה להמשיך לקדם תוכנית הגירה. זו היתה היוזמה האחרונה לעידוד הגירה שישראל ניסתה לקדם בעזה, ומאז לא ניסתה שוב.

אירופה כמודל

בחודש האחרון, כדי לשמור על שלומם, צה"ל הורה ואפשר למאות אלפי תושבי צפון רצועת עזה לעבור אל דרומה. אלא שגם כשתסתיים בדרך זו או אחרת מלחמת חרבות ברזל - לרבים מהם לא יהיה לאן לחזור מפני שבתיהם נהרסו. הם עצמם עלולים להיפגע כשהלהימה תעבור לאזור, ועוד קודם לכן - מי שברחו דרומה, כמו הרכבות שנתרו מאחור, כלואים למעשה בשטחי חמאס, שלא דואג לרווחתם.
חבר הלשכה המדינית של חמאס ובכיר בארגון הטרור, מוסא אבו מרווק, הורה לפני כמה שבועות בראיון ב-Russia Today TV כי חמאס לא רואה עצמו אחראי לתושבי הרצועה: "כולם יודעים ש-75 אחוז מהתושבים ברצועת עזה הם פליטים - ושזו האחריות של האו"ם להגן עליהם".
סגן ראש המוסד לשעבר וח"כ מטעם מפלגת יש עתיד בהווה רם בן ברק פרסם בשבוע שעבר מאמר ב"ווליסט" ריט ג'ורנל", עיתון ניו-יורקי בעל השפעה בינלאומית, ובו הציע בצוותא עם ח"כ דני דנון מהליכוד יוזמת הגירה בהסכמה של עזתים מרצועת עזה אל מדינות אחרות. המאמר היכה גלים בארץ ובעולם. "מדינות ברחבי העולם צריכות להציע מקלט לתושבי עזה המחפשים

26.9x32.55	3/3	18	עמוד	השבוע	ישראל היום!	24/11/2023	88352021-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790							

פלשתינים במעבר הגבול ברפיח צילום: אי.אף.פי

פרופ' בל: "הגירה בהסכמה בוודאי לא נחשבת גירוש או העברה בכפייה. ישראל יכולה לעודד עזתים להגר או לא לחזור ללא הגבלה, כל עוד היא מאפשרת להם להחליט, ובכך לא מפירה את זכות התנועה שבמשפט הבינלאומי"

מורדרניות רבות, כולל הגירה על בסיס אתני. יש דוגי מאות מאירופה – כמו יוגוסלביה לשעבר, בריה"מ לש" עבר, ארמניה-אזרבייג'ן ואחרות. בנגורנו קרבאך השנה זה היה שונה. האורים גירשו את האוכלוסייה הארמנית, ונטען שהגירוש לא היה מתוך רצון. ברור שתהיה התנגדות עזה הגירה של עזתים, כמו שיש התנגדות רבה לכל צעד שמדינת ישראל נוקטת ביחס לרצועה. ההתנגדות תתבטא ברטוריקה משפטית, אף על פי שהסוגיה אינה משפטית, אלא בתחום היחסים הבינלאומיים."

נלחמים על כל מקום

בין כך ובין כך, נראה שהמצב ברצועה עושה את שלו. אמנם אין נתונים רשמיים מהימנים, אך לפי דיווחים פלשתיניים, כ-15 השנים האחרונות היגרו מעזה בין 250 אלף ל-300 אלף תושבים, כ-18 אלף בשנה, רובם צעירי רים. אם ברצועה יש 2.3 מיליון איש, זה שיעור הגירה משמעותי של 11 אחוזים.

דרכם של המהגרים אל מחוץ לעזה עוברת בסניפי חברת "ספפורט" ברצועה, שמנפיקה ויזות לטורקיה. בספטמבר האחרון העומס בתורים היה כה רב, שהתפי תחה שם תגרה אלימה בין הממתינים.

בשני דיווחים בתקשורת הפלשתינית נאמר כי יש עשרות אלפים שהגישו בקשה לוויזה טורקית ושי ממתינים לאישור. אחרי קבלת הוויזה עוברים המהגרים במעבר רפיח למצרים, ולפי אונר"א, במהלך 2022 יצאו דרך נקודה זו 145 אלף עזתים – השיעור הגבוה ביותר בעשור האחרון. לא כולם מהגרים, כמוכר, ורבים יוצאים על מנת לחזור. אלו מהם שמגיעים לטורקיה משתקעים בה, ואחרים מנסים להוציא ויזות לאיחוד האירופי. רבים אחרים מנסים לעשות את דרכם כסיר רות גומי אל חופי יוון, ולעיתים גם מוצאים את מותם בדרך. המדינות המועדפות עליהם הן קנדה, גרמניה ובלגיה, משום שלדעתם מדיניות ההגירה שלהן מקי לה. מימון המסע יעלה לעזתים כ-6,000 דולר, וחלקם לוקחים הלוואות לשם כך.

ויש סוג הגירה נוסף מעזה – תושבים הנישאים לאזרחי מדינות מערביות. כשהם מבקשים לבצע הליך איחוד משפחות באותן המדינות ולהגר אליהן, הם נדרשים להגיש גיע לקונסוליות שלהן בישראל. בעמותת השמאל "גישה" דיווחו באפריל כי ישראל מערימה קשיים בפני אותם התושבים. למשל, מהגר שביקש להתאחד עם משפחתו בארה"ב נאלץ להמתין ארבע שנים לסיום התהליך. כיום, אם כן, לא רק שמדינת ישראל לא תומכת או מעודדת הגירה מעזה (ביום שלישי השבוע הודיעה שגרירות ישראל בארה"ב באופן רשמי כי הגירה בהסכמה אינה חלק ממדיניות הממשלה) – אלא שבחלק מהמקרים היא למעשה מעכבת אותה. ●

צילום: דודי ועקנין

צילום: דבורת און' תל אביב

פרופ' ליבליך: "ההצעה של בן ברק ודנון מעוררת התנגדות בעולם, כי היא מגיעה על רקע הקשר רחב יותר של התבטאויות קשות של שרים וח"כים שלתבטאויות קשות של שרים וח"כים לרצועת עזה, וכן לאור הקמפיין שמתגבש בימים אלה להקמה מחודשת של ההתנחלויות באזור."

בל סבור שהמשפט הבינלאומי לא אוסר על מדינה לעודד הגירה: "הגירה בהסכמה ודאי לא נחשבת גירוש או העברה בכפייה, וניתן לראות זאת בכירור בפרש" נות הרשמית של אמנת ז'נבה, שהוראותיה ממילא לא חלות על רצועת עזה. ישראל יכולה לעודד עזתים להגר או לא לחזור ללא הגבלה, כל עוד היא מאפשרת להם להחליט, ובכך לא מפירה את זכות התנועה שבמשפט הבינלאומי.

"הגירה המונית במסגרת מלחמה מאפיינת מלחמות

עזה, התבהר כי הגירה כזאת תיטיב עם העזתים עצמם לא פחות, כאינטרס שלהם לחיים טובים של חירות ושי גשוג, אם יבחרו בכך.

בשבוע שעבר פסל בית הדין האירופי לזכויות אדם תוכנית הגירה של בריטניה, שבמסגרתה הגיעה להסכם עם רואנדה כי פליטים בשטח הממלכה יועברו לשטח המדינה האפריקנית. הסיבה לפסילה התוכנית היתה שרואנדה אינה בטוחה עבור הפליטים. בית הדין האירופי אפשר להעביר פליטים למדינה אחרת, בתנאי לשלילת המסוכנות בה ולהבטחת זכויותיהם בה. ראש ממשלת בריטניה, רישי סונאק, הגיב לכך והודיע כי יעביר חוק שיגדיר את רואנדה כבטוחה. "לא אתן לבית משפט זר כמו בית הדין האירופי לזכויות אדם לחסום את הטיי סות הללו", אמר.

בשבוע שעבר חתמו שרי פנים מבריטניה ומאוסטריה על הסכם שיתוף פעולה לתוכנית העברת פליטים למדינה שלישית, ויוזמה דומה החלה לגבש גם ממשלת גרמניה. איטליה חשפה הסכם שעליו חתמה עם אלבניה לקליטת 3,000 פליטים משטחה.

שני משפטים מומחים למשפט הבינלאומי – פרופ' אבי בל ופרופ' אליאב ליבליך – מסכימים שלמדינה אסור לבצע טרנספר בכפייה, אך חלוקים אם מותר לעודד הגייה בהסכמה. ליבליך סבור שזוהי פעולה בעייתית: "מובן שלאנשים מותר להגר מרצונם למדינות שלישיות ככל שאלה מסכימות לכך, ואם מדובר בפליטים – יש להן גם חובה לא לגרשם בחזרה למקום שבו נשקפת להם סכנה. אך יש בעיה בסיסית במצב שבו מדינה אחרת 'מעודדת' הגירה כזו, משום שבכך היא מסגירה את רצונה להקי טין את השיעור של אוכלוסייה מסוימת רק על בסיס שייכותה הקבוצתית.

"זה עוד יותר בעייתי כשמדובר בשטח שכלל לא שייך למדינה המדוברת. אם ה'עידוד' הזה נוצר על רקע מצוקה קשה בשטח, או גם לא ניתן להתייחס ברצינות לרכיב ההסכמה שבעניין, ולכן גם כאן עלולה לעלות בעיית הגירוש. ההצעה של בן ברק ודנון מעוררת התנגדות בעולם כי היא מגיעה על רקע הקשר רחב יותר של התבטאויות קשות של שרים וח"כים ישראלים ביחס לרצועת עזה, וכן לאור הקמפיין שמתגבש בימים אלה להקמה מחודשת של ההתנחלויות באזור."

בל סבור שהמשפט הבינלאומי לא אוסר על מדינה לעודד הגירה: "הגירה בהסכמה ודאי לא נחשבת גירוש או העברה בכפייה, וניתן לראות זאת בכירור בפרש" נות הרשמית של אמנת ז'נבה, שהוראותיה ממילא לא חלות על רצועת עזה. ישראל יכולה לעודד עזתים להגר או לא לחזור ללא הגבלה, כל עוד היא מאפשרת להם להחליט, ובכך לא מפירה את זכות התנועה שבמשפט הבינלאומי.

"הגירה המונית במסגרת מלחמה מאפיינת מלחמות

ומשה שרת, שכתבו: "גם כשזה יהיה בכפייה, זה יהיה מתוך פיצויים בעד הנכסים שהם משאירים פה ומתוך ראגה למצבם במקום החדש."

ד"ר עמרי שפר ריבין מאוניברסיטת בן-גוריון חקר את הפרוטוקולים של דיוני הקבינט של אחרי מלחמת ששת הימים וכיבוש הרצועה, וחשף יוזמות עידוד הגירה של ישראל. מייד אחרי המלחמה מינו שר הביטחון משה דיין והרמטכ"ל משה צור ועדה מטכ"לית, שתציע לקבינט תוכנית לצמצום אוכלוסיית עזה. ישראל זנחה את רעיון ההגירה בכפייה, ואילו הקו המנחה שהוצע לקבינט היה ניצול המצב הכלכלי הקשה ברצועה עבור הגירה באמצעות הטבות והודמנויות כלכליות מחוצה לה.

למשל, הקבינט אישר להוציא אוטובוסים עם פועי לים עזתים מהרצועה אל יהודה ושומרון. ראש הממשלה לוי אשכול הקים גוף עצמאי שפעל בתיאום עם המוסד והשב"כ לעידוד הגירה, שהציע לעזתים מעבר לירדן תמורת 50 לירות לאדם ו-250 למשפחה, והמנגנון פעל עד שירדן סגרה את המעברים הללו.

דילמת מדינת היעד

ב-1970 אפשרה ישראל לבתי הספר ברצועה ללמד לפי תוכנית הלימודים המצרית. משה דיין, שהוביל זאת, הסביר כי אחרי הלימודים יהגרו הצעירים למצרים כדי ללמוד באוניברסיטאות. אם ישראל תאפשר זאת, אמר בקבינט, "אז 5,000-6,000 מהנוער הזה נוסע, בתקווה שלא נראה אותם בחזרה. זו הגירה חשובה ביותר להיפטר מהם, כי רצועת עזה היא מקום שצריכים להוציא ממנו אנשים". זה עבר, עד שסאראת עצר זאת ב-1978.

ראש המוסד צבי זמיר השיג הסכם סודי עם פרגואאי לקליטת 60 אלף עזתים, תמורת תשלום של ישראל למהגרים ולמדינה הקולטת. אלא ששני עזתים ביצעו פיגוע ירי בשגרירות ישראל בפרגוואי, ובעודת שמסרו במשפטם חשפו את תוכנית ההגירה, שעד אז היתה סודית, ובכך הביאו לסיום ההסכם.

בכל היוזמות הללו הצליחה ישראל להביא להגירתם של עשרות אלפי עזתים בתוך שנים בודדות. ראש הממשלה גולדה מאיר, שנבחרה אחרי אשכול, אמרה: "מי שחושבים שהפליטים מייד יתחילו לארוז את הפציהם וייצאו בשיירה – חיים באשליות", ומאו הורידה ישראל את הרגל מהגנו. עם השנים הפך הרעיון למוקצה, ולכ" זה השיך לאנשי ימין קיצוניים בלבד כמו מאיר כהנא או רחבעם זאבי, שנהג להזכיר שבהסכם לוזאן – הסכם השלום בין יוון לטורקיה ב-1923 – הוחלט על טרנספר של 1.8 מיליון בני אדם בין המדינות.

השיח המחודש על האפשרות לעידוד הגירה של עזתים על ידי ישראל הציב נימוק חדש. עד היום הציגו גה ישראל את עידוד ההגירה מעזה כאינטרס ישראלי. עתה, על רקע רצחנותו של חמאס ומצבה החמור של